

Leidraad voor invulling gemeentelijke grondwaterloketten

Wanneer is de gemeente verantwoordelijk voor grondwateroverlast en wanneer moet de perceeleigenaar zelf maatregelen treffen? Wanneer is sprake van structurele overlast? En wat zijn doelmatige maatregelen tegen grondwateroverlast? Veel gemeenten worstelen met de invulling van de zorgplicht grondwater die vanaf 1 januari 2008 geldt. De beste aanpak lijkt om eerst een visie uit te schrijven alvorens te kijken naar het nemen van maatregelen, zoals het aanleggen van een grondwatermeetnet of het opzetten van een uitgebreid klachtensysteem voor grondwateroverlast. Tauw heeft samen met enkele gemeenten, waterschappen, provincies en bewonersorganisaties een visie ontwikkeld over het invullen van de zorgplicht voor grondwater.

Natte tuinen door een te hoge grondwaterstand.

Tot voor kort was grondwateroverlast binnen het stedelijk gebied een typisch geval van een grijs gebied voor wat de verantwoordelijkheden betreft. Niemand kon worden aangesproken op het feit dat een bewoner grondwateroverlast ervoer. Maar hier gaat iets veranderen. Door de invoering van de zorgplicht grondwater is de gemeente het eerste aanspreekpunt geworden als het gaat om grondwateroverlast. Dit wordt ook wel aangeduid als een loketfunctie. De wet schrijft echter niet voor hoe en op welk termijn deze loketfunctie moet worden ingevuld. Naast de loketfunctie heeft de gemeente de regierol op het gebied van het proces, waarin oplossingen van structurele grondwaterproblemen worden verkend¹⁾.

Binnen het project 'Leven met grondwater' stelde Tauw een leidraad voor het invullen van het grondwaterloket op, samen met vertegenwoordigers van 'Leven met water', Wageningen Universiteit, de gemeenten Delft, Hengelo en Den Haag, Hoogheemraadschap van Delfland, Waterschap Regge en Dinkel, de provincies Zuid-Holland en Overijssel, bewonersplatforms in Delft en Den Haag en Govers Geldof. De leidraad heeft als titel 'Grondwateroverlast? De gemeente reageert!²⁾. In deze leidraad worden de bouwstenen aangereikt om de zorgplicht grondwater in te vullen. Het betreft voornamelijk het aanstellen van een grondwatercoördinator en de wijze waarop het grondwaterloket moet worden opgezet.

Grondwateroverlast kan meerdere oorzaken hebben. En ook als het niet gaat om een extreem hoge of lage grondwaterstand kan overlast ontstaan, die in de ervaring van de betreffende bewoners erg hinderlijk is. Daarbij weten burgers vaak niet hoe het probleem kan zijn ontstaan, noch hebben ze een idee over de oplossing. Ze voelen zich daardoor machteloos. De overlast kan leiden tot veel emoties, waarbij men nogal wat van de overheid verwacht.

Grondwatercoördinator

De gemeente kan grondwateroverlast effectief bestrijden door allereerst empathie te tonen voor de situatie en door onduidelijkheid over grondwater weg te nemen. Dit betekent dat het zwaartepunt niet ligt bij een digitaal informatie- en klachtensysteem, maar bovenal bij een persoon: een grondwatercoördinator met tijd en ruimte om bij mensen op de koffie te gaan als dat nodig is. De grondwatercoördinator is het gezicht en aanspreekpunt op het gebied van grondwater. Hij of zij is de verpersoonlijking van het grondwaterloket. Naast het bezit van technische kennis is de grondwatercoördinator sociaal vaardig. Communicatiemiddelen (een pagina op internet, folders) dienen enkel ter ondersteuning en niet ter vervanging van de grondwatercoördinator. Naast klachtenregistratie, afhandeling en huisbezoeken heeft de grondwatercoördinator een regierol als blijkt dat sprake is van structurele grondwateroverlast. Dit betekent vooral het laten uitvoeren van onderzoek en het identificeren van de probleemplosser.

Vaak is binnen de gemeente al iemand belast met het thema grondwater. Het ligt dan ook voor de hand om deze persoon te benoemen tot grondwatercoördinator. Door het aanbieden van cursussen of trainingen kunnen zowel de technische kennis als de sociale vaardigheden worden verbeterd. Voor kleinere gemeenten kan het efficiënt zijn om één gezamenlijke grondwatercoördinator te hebben.

Grondwaterloket

Wanneer binnen de gemeente geen grondwateroverlastlocaties bekend zijn, is de grondhouding van de gemeente reactief. Pas als bewoners zich melden bij de grondwatercoördinator komt deze in actie. Voor een snelle en adequate reactie is het van belang dat de grondwatercoördinator gemakkelijk en direct over de nodige technische informatie beschikt. Dit vraagt om korte lijntjes met het waterschap, maar ook met de provincie en het drinkwaterbedrijf. Voorkomen moet worden dat in plaats van de bewoners de grondwatercoördinator van het kastje naar de muur wordt gestuurd.

Kosten versus baten

In de wet staat vermeld dat de gemeente 'maatregelen in het openbaar gemeentelijke gebied neemt om structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zoveel mogelijk te voorkomen of te beperken, voor zover het treffen van die maatregelen doelmatig is en niet tot de zorg van het waterschap of de provincie behoort³⁾. Perceeleigenaren daarentegen zijn verantwoordelijk voor het nemen van maatregelen op het eigen perceel. Het gaat dan vaak om bouwtechnische oplossingen of het aanleggen van drainage.

Naast de kosten leveren maatregelen ook baten op. Hierbij kan gedacht worden aan het voorkomen van een waardevermindering van het pand (baten voor de particulier) en daarmee de inkomsten aan onroerend zaakbelasting (baten voor de gemeente). Ook kan gedacht worden aan het voorkomen van (meer) schade en daarmee aan het verhogen van het woongenot. Tegelijk kunnen gezondheidsklachten, die te maken hebben met vocht en schimmels, worden gereduceerd. Bij elkaar leidt dit tot een belangrijke verbetering van de leefbaarheid van de woonwijk. Door de baten beter in beeld te brengen, kunnen bewoners worden overtuigd om te investeren in grondwatermaatregelen. Ook de gemeente moet een beter zicht krijgen op de (collectieve) baten. Ze kan daarom besluiten om aan particuliere bewoners subsidie te verstrekken als zij hun grondwaterprobleem willen aanpakken.

Eerst het doel, dan de middelen

De grote beleidsvrijheid en het gevoel van urgentie om de zorgplicht grondwater in te vullen, zorgt vaak voor verkeerde

Optrekkend vocht door een te hoge grondwaterstand.

en overhaaste beslissingen. Sommige gemeenten nemen maatregelen, zoals het uitwerken van een grondwatermeetnet of het invoeren van een geavanceerd digitaal

informatie- en klachtensysteem, zonder eerst het bestuurlijke beleid te ontwikkelen. Vastgelegd moet worden wat de verantwoordelijkheden zijn van de gemeente en op welke manier de grondwaterloketfunctie wordt ingericht. Door eerst stil te staan bij wat men als gemeente wil bereiken (doelen), wordt voorkomen dat onnodige of te dure maatregelen (middelen) worden ingezet. Er kan bijvoorbeeld worden gekozen om alleen te meten in gebieden waar veel klachten over grondwateroverlast voorkomen in plaats van een alomvattend (duur) gemeentebreed grondwatermeetnet op te zetten. In een gebied met veel houten funderingen ligt dit weer anders.

Binnen de gemeenten Voorschoten en Oegstgeest heeft Tauw deze beleidsmatige aanpak toegepast. Het grondwaterbeleid

voor de gemeente Teylingen wordt gebaseerd op dezelfde methode, maar is nog in voorbereiding. Door niet te wachten totdat een nieuw gemeentelijk rioleringsplan is opgesteld, zijn deze gemeenten in staat grondwateroverlast adequaat en effectief aan te pakken, nu en in de toekomst.

**Wytse Dassen en Harry Prinsen (Tauw)
Cees van Woerkum (Wageningen
Universiteit)**

NOTEN

- 1) VNG (2007). Van rioleringszaak naar gemeentelijke watertaak.
- 2) Tauw (2008). Grondwateroverlast? De gemeente reageert.
- 3) Tweede Kamer, vergaderjaar 2005-2006, Kamerstuk 30 578, nr. 3, pag. 15.

Prof.dr.ir. Barends ontvangt Speurwerkprijs 'Deltatechnologie'

Het Koninklijk Instituut Van Ingenieurs, KIVI NIRIA, heeft tijdens haar jaarcongres op 30 oktober in de TU Delft de Speurwerkprijs uitgereikt aan prof. dr.ir. Frans Barends, hoogleraar aan de TU Delft en wetenschappelijk strateeg bij kennisinstituut Deltares. Hij ontving de prijs vanwege zijn aanzienlijke wetenschappelijke en maatschappelijke bijdragen op het gebied van deltattechnologie.

De Speurwerkprijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een persoon, groep of organisatie die op een bepaald technisch wetenschappelijk gebied het beste speurwerk heeft uitgevoerd en heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van de technische wetenschappen. Elk jaar wordt de Speurwerkprijs uitgereikt op een ander gebied; dit jaar ging het om innovaties die op het gebied deltattechnologie leiden tot een veilige, schone en duurzame delta.

Barends ontving de prijs, omdat hij zich meer dan 35 jaar geleden al realiseerde dat alleen technische kennisontwikkeling niet voldoende was. Juist de praktische toepasbaarheid in combinatie met ICT en het delen van deze kennis en ervaring, blijken maatschappelijk relevant. Zijn betrokkenheid bij het faciliteren van een duurzame inrichting van kwetsbare delta's, nationaal en internationaal, bleek onder andere uit het geven van de prestigieuze Terzaghi lecture in 2005, waarbij Barends de rol van de ingenieur in de moderne maatschappij belichtte en door het verschijnen van twee boeken van zijn hand dit jaar: 'Introduction to Geo-Engineering' en 'Bodemdaling langs de Nederlandse kust'. Barends wijdde zijn carrière aan de ontwikkeling van deltattechnologie: het duurzaam inrichten van kwetsbare deltagebieden, in Nederland en in de

wereld. Dat werk wordt steeds belangrijker, meent KIVI NIRIA. Delta's hebben wereldwijd een grote aantrekkingskracht op mensen. Maar het water, de slappe grond en de bevolkingsconcentratie hebben ook een keerzijde. In delta's heerst overstromingsgevaar, gebouwen en infrastructuur kunnen wegzakken, de bruikbare ruimte is schaars en bodem en grondwater kunnen worden vervuild. Daar komt bij dat aan de leef-, woon- en werkomgeving steeds hogere eisen worden gesteld en de voorspelde klimaatverandering zal de problemen alleen maar groter maken.

KIVI NIRIA reikt sinds 1954 jaarlijks de Speurwerkprijs uit. De jury hanteert voor het selecteren van de winnaar criteria als de toepassingsgerichtheid van het speurwerk, de kwaliteit van (internationaal bekend) wetenschappelijk onderzoek en multidisciplinaire samenwerking. De jury bestond uit acht personen, waaronder diverse hoogleraren en directeuren. Voorzitter van de jury is prof.dr.ir. Jacob Fokkema, rector magnificus aan de TU Delft.

De nieuwe ingenieur

Het jaarcongres stond deze keer geheel in het teken van 'de nieuwe ingenieur': een ingenieur die een probleem meer integraal aanpakt en niet zuiver technologisch. Frans Barends had 's ochtends samen met Govert Geldof de rol

van de moderne ingenieur uitgebeeld aan de hand van Rotterdam Waterstad 2035. Het was één van de in totaal 27 lezingen en workshops tijdens het congres, waarop zo'n 750 mensen waren afgekomen.

Al die lezingen hadden te maken met de stijgende zeespiegel, inklinkende bodems en schaarser wordende ruimte. Cees Veerman zette de visie van de tweede Deltacommissie nog eens uiteen en Gerda Verburg maakte zich sterk voor een klimaatbestendige en duurzame ontwikkeling van de delta.

Eén van de workshops handelde over de zuidwestelijke delta, in het bijzonder over het Volkerak-Zoommeer. De dag ervoor, woensdag 29 oktober, was de Deltaraad onder voorzitterschap van staatssecretaris Huizinga van Verkeer en Waterstaat akkoord gegaan met verzouting van het Volkerak-Zoommeer op voorwaarde dat de zoetwatervoorziening in dit deel van Nederland veilig wordt gesteld. Dit laatste is met name voor Zuid-Holland een groot probleem. De Deltaraad gaat nu aan het Bestuurlijk Overleg Krammer-Volkerak (waarin onder andere de provincies Noord-Brabant, Zeeland en Zuid-Holland vertegenwoordigd zijn) een positief advies ten aanzien van verzouting voordragen. Dat Bestuurlijk Overleg adviseert vervolgens weer aan dezelfde staatssecretaris. Deze verzouting - om een einde te maken aan de slechte waterkwaliteit in het Volkerak-Zoommeer en de algen in de zomer - lokte in een kleine groep mensen tijdens het congres direct protesten uit. Waarom wordt de veroorzaker van de slechte waterkwaliteit (door eutrofiëring) niet aangepakt: de intensieve veehouderij in West-Brabant?